

УДК 347.1, 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.5>

ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ЛІКАРЯ З УРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ ПАЦІЄНТІВ

Блащук Т.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Інституту права імені І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»,

експерт Центру досконалості

ім. Жана Моне програми Еразмус+ «Хаб європейських рішень»

Національного університету «Острозька академія»,

ORCID:0000-0002-0605-1920

e-mail: tetiana.blashchuk@oa.edu.ua

Блащук Т.В. Деонтологічні аспекти взаємодії лікаря з уразливими групами пацієнтів.

У статті висвітлено деонтологічні аспекти взаємодії лікаря з уразливими групами пацієнтів як ключовий напрям сучасної етико-правової регламентації медичної практики. Підкреслено важливість поєднання етичних принципів та правових норм для формування довірливих відносин, забезпечення якісної та рівноправної медичної допомоги незалежно від соціального статусу, віку чи стану здоров'я пацієнта.

Особливу увагу у статті приділено інформованій згоді, що гарантує повагу до автономії пацієнта, а також захисту конфіденційності медичних даних, який забезпечує приватність та безпеку особистої інформації. В свою чергу питання професійної етики лікарів розглянуто у контексті попередження дискримінаційних практик і дотримання прав пацієнтів, особливо тих, що потребують посиленого захисту. Правова регламентація медичної діяльності окреслюється автором як фундамент для підвищення ефективності надання послуг та посилення суспільної довіри до охорони здоров'я.

Автор прийшов до висновку, що важливу роль у вдосконаленні медичної деонтології відіграють професійні асоціації та етичні комітети: вони розробляють стандарти, здійснюють моніторинг дотримання норм і надають консультації, сприяючи динамічному розвитку професійної культури.

У статті наголошується на необхідності спеціалізованих освітніх програм для медиків, що формуватимуть глибоке розуміння етичних та правових аспектів, а також врахування культурних, соціальних і економічних особливостей пацієнтів. Це особливо актуально в контексті впровадження новітніх технологій, таких як телемедицина, що підвищують доступність медичних послуг для пацієнтів із віддалених регіонів чи з обмеженими можливостями. Концепції розвитку етико-правового регулювання відносин лікаря та пацієнта пов'язані з урахуванням глобальних викликів, інтеграцією найкращих світових практик та адаптацією їх до національних умов.

Як висновок, рекомендується створення комплексної, пацієнтоорієнтованої політики розвитку системи охорони здоров'я, заснованої на етиці, праві та довірі, аби підвищити якість медичної допомоги й авторитет медичної професії у суспільстві.

Ключові слова: деонтологія, етика, права людини, охорона здоров'я, пацієнт, вразливі групи пацієнтів, інформована згода, конфіденційність медичних даних, етичні комітети, пацієнтоорієнтована медицина.

Blashchuk T.V. Deontological aspects of doctor's interaction with vulnerable patient groups.

The article highlights the deontological aspects of the interaction between physicians and vulnerable patient groups as a key direction of modern ethical and legal regulation of medical practice. The importance of combining ethical principles and legal norms to foster trustful relationships, ensure quality and equitable medical care regardless of social status, age, or health condition of the patient is emphasized.

Particular attention is given to informed consent, which guarantees respect for patient autonomy, and the protection of medical confidentiality, ensuring the privacy and security of personal information. The issue of professional ethics for physicians is examined in the context of preventing discriminatory practices and upholding patient rights, especially for those requiring enhanced protection. The legal regulation of medical activities is presented by the author as a foundation for improving service efficiency and strengthening public trust in healthcare.

The author concludes that professional associations and ethical committees play a crucial role in improving medical deontology: they develop standards, monitor compliance, and provide consultations, contributing to the dynamic development of professional culture.

The article underscores the need for specialized educational programs for medical professionals to cultivate a profound understanding of ethical and legal aspects, as well as consideration of patients' cultural, social, and economic characteristics. This is particularly relevant in the context of implementing advanced technologies, such as telemedicine, which enhance access to medical services for patients from remote regions or with limited mobility. Concepts for developing ethical and legal regulation of physician-patient relationships are linked to addressing global challenges, integrating the best global practices, and adapting them to national conditions.

In conclusion, the creation of a comprehensive, patient-centered policy for the development of the healthcare system, based on ethics, law, and trust, is recommended to improve the quality of medical care and enhance the authority of the medical profession in society.

Key words: deontology, ethics, human rights, healthcare, patient, vulnerable patient groups, informed consent, medical data confidentiality, ethical committees, patient-centered medicine.

Постановка проблеми. Медична деонтологія є важливим компонентом сучасної системи охорони здоров'я, який забезпечує етичну взаємодію між лікарем і пацієнтом. Особливої уваги заслуговує питання надання медичної допомоги уразливим категоріям пацієнтів, які потребують підвищеного захисту своїх прав, дотримання етичних норм і врахування індивідуальних соціальних, психічних і культурних особливостей. У цих умовах виникають складні питання, пов'язані із забезпеченням доступності, якості та рівності в наданні медичних послуг, а також формуванням довіри до системи охорони здоров'я.

Актуальність проблеми обумовлена необхідністю інтеграції деонтологічних принципів із правовими нормами, які визначають правову основу медичної практики. Недотримання цих принципів може призвести до порушення прав пацієнтів, дискримінації та зниження ефективності лікування. Водночас існує потреба у розробці механізмів для забезпечення інформованої згоди, захисту конфіденційності медичних даних і підтримки професійної етики лікарів.

У контексті глобальних викликів, таких як цифровізація медицини та демографічні зміни, виникає необхідність адаптації існуючих підходів до нових умов. Це зумовлює потребу у дослідженні взаємозв'язку між дотриманням деонтологічних принципів, належною правовою регламентацією та покращенням клінічних і соціальних результатів для уразливих груп пацієнтів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне підтвердження гіпотези про те, що дотримання деонтологічних принципів у поєднанні з належною правовою регламентацією забезпечує підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги уразливим категоріям пацієнтів. У роботі досліджується вплив етичних норм і правових механізмів на формування довіри до системи охорони здоров'я, а також аналізується роль інформованої згоди, конфіденційності медичних даних і професійної етики у покращенні клінічних та соціальних результатів. Особлива увага приділяється розробці практичних підходів для вдосконалення медичної деонтології, які враховують сучасні глобальні виклики та новітні технології.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження етики та деонтології в медичній практиці демонструють глибоку зацікавленість науковців у вивченні взаємозв'язку між етичними нормами, правовими регулюваннями та практичною реалізацією цих принципів у роботі лікаря. Зокрема, Н.В. Хрол у своїй роботі «Етика і деонтологія в медичній психології» (2022) аналізує етичні моделі та їхнє застосування в медичній психології [1]. У дослідженні підкреслюється важливість інформування пацієнтів про цілі та зміст психологічного обстеження, дотримання професійних меж у взаємодії з пацієнтами, а також управління емоційною прив'язаністю пацієнта до лікаря-психолога. Це дозволяє уникати етичних конфліктів і сприяє підтримці пацієнта в процесі його реабілітації.

У дослідженні М. Frischhut і G. Werner-Felmayer «A European perspective on medical ethics» (2020) аналізується роль базових принципів біомедичної етики, таких як повага до автономії, добродійність, незлочинність і справедливість, у сучасній медичній практиці [2]. Автори підкреслюють, що в європейському контексті ці принципи доповнюються додатковими цінностями, такими як солідарність, людська гідність, плюралізм і недискримінація. Це підкреслює важливість культурного та історичного контексту в реалізації етичних норм.

Класичний підхід до біоетики представлений у праці «Principles of Biomedical Ethics» (Oxford University Press, 2019), де Том Л. Бошамп і Джеймс Ф. Чайлдресс розробляють чотири основні принципи етики: повага до автономії, ненавмисне заподіяння шкоди, благодійність і справедливість [3]. У цій роботі автори інтегрують реальні приклади з клінічної практики, що дозволяє розглядати етичні дилеми в контексті конкретних ситуацій і конфліктів. Це робить підхід не лише теоретично обґрунтованим, але й практично застосовним у вирішенні щоденних викликів медичної практики.

Таким чином, сучасна література наголошує на багатогранності етичних і деонтологічних питань у медицині, підкреслюючи їхню залежність від культурного контексту, професійної підготовки медиків та практичних умов реалізації. Використання цих принципів у роботі лікаря сприяє захисту прав пацієнтів, зміцненню довіри до системи охорони здоров'я та підвищенню ефективності лікування.

Виклад основного матеріалу. Деонтологія в медицині ґрунтується на морально-етичних принципах, спрямованих на благо пацієнта та повагу до його людської гідності, як це зафіксовано у Женевській декларації Всесвітньої медичної асоціації (2017) [4] та Міжнародному кодексі медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (2022) [5]. Особливого значення ці засади набувають у роботі з уразливими категоріями пацієнтів, які потребують підвищеного захисту своїх прав та врахування індивідуальних соціальних, психічних і культурних особливостей, як це передбачено в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII [6] та відображено в Європейській хартії прав пацієнтів (2002) [7]. Пацієнтоорієнтований підхід до надання медичної допомоги таким особам передбачає не лише дотримання етичних принципів, а й створення партнерських відносин між лікарем та пацієнтом, побудованих на милосерді, справедливості та повазі до гідності. Такі взаємини створюють умови, за яких дискримінація та порушення прав пацієнтів стають неможливими. Вони забезпечують доступність інформації про стан здоров'я та особливості проведення лікувальних процедур. Пацієнт отримує можливість повноцінно розуміти запропоновані методи лікування, що сприяє формуванню свідомої інформованої згоди. Окрім того, така модель відносин дозволяє пацієнту активно брати участь у прийнятті рішень, які стосуються його здоров'я, підкреслюючи важливість його автономії. Дотримання деонтологічних принципів, підкріплених правовими нормами та міжнародними рекомендаціями, забезпечує комплексний та інклюзивний підхід до охорони здоров'я осіб, які належать до уразливих груп населення.

Професійний обов'язок лікаря формується на перетині правових норм та етичних положень, які визначають межі допустимого втручання в процес лікування, захищають пацієнта від зловживань та сприяють підтримці високих моральних стандартів. Національні законодавчі норми в галузі охорони здоров'я забезпечують правову основу для впровадження та дотримання деонтологічних принципів, регламентуючи належне ставлення медичного персоналу до пацієнтів, їхнє право на доступну, якісну та недискримінаційну допомогу, як це підкреслено в Конвенції про права людини та біомедицину (1997) [8]. Разом із національними актами, міжнародні етичні кодекси, розроблені авторитетними професійними організаціями, слугують орієнтирами та пропонують універсальні критерії моральної поведінки медиків, які інтегруються у вітчизняне правове поле шляхом імплементації та гармонізації з чинним законодавством. У цьому контексті діяльність професійних асоціацій та етичних комітетів має вирішальне значення, як підкреслено в Конвенції про права людини та біомедицину (1997) [8]. Вони розробляють стандарти та рекомендації, спрямовані на дотримання високих етичних і професійних норм у медичній практиці. Крім цього, такі органи здійснюють моніторинг виконання встановлених правил, що дозволяє вчасно виявляти та усувати порушення. Важливим аспектом їхньої діяльності є аналіз складних клініко-етичних кейсів, який допомагає знаходити оптимальні рішення в умовах етичних дилем. Також асоціації та комітети забезпечують постійне вдосконалення професійних підходів, пропонуючи сучасні рішення та рекомендації щодо дій лікаря у певних ситуаціях. Їхня підтримка та консультування

сприяють сталому розвитку деонтологічної практики у щоденній медичній діяльності лікарів, забезпечуючи якісну та етичну медичну допомогу.

Застосування деонтологічних принципів у процесі надання медичної допомоги уразливим категоріям пацієнтів ґрунтується на дотриманні правових норм і врахуванні індивідуальних потреб хворих, що відображено в Загальному коментарі № 14 «Право на найвищий досяжний рівень здоров'я» (2000) Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав [9]. Це означає, що при роботі з особами похилого віку слід уникати ейджизму й забезпечувати гідну опіку, приділяючи увагу їхнім соціальним, психофізіологічним особливостям та автономії. В свою чергу, пацієнти з психічними розладами потребують делікатного балансу між повагою до їхньої самостійності та правовою допомогою там, де вона необхідна для належного захисту їхніх інтересів. Натомість, соціально маргіналізовані групи часто стикаються зі стигматизацією та обмеженим доступом до якісної медичної допомоги, тому деонтологічний підхід передбачає формування рівних умов і підтримку права на найвищий досяжний рівень здоров'я. Хворі на тяжкі хронічні захворювання та паліативні пацієнти потребують максимального врахування їхніх пріоритетів, забезпечення знеболення, доступу до необхідної інформації, а також можливості брати участь у виборі методів лікування. Впровадження цих принципів як у правову, так і в етичну площину сприяє формуванню комплексної системи охорони здоров'я, орієнтованої на благо кожного пацієнта.

Інформована згода та конфіденційність відіграють центральну роль у побудові довірливих відносин між лікарем і пацієнтом. Етична комунікація передбачає адаптацію медичної інформації до когнітивних можливостей і рівня розуміння пацієнта, особливо коли йдеться про вразливі категорії осіб. Забезпечення прозорого та доступного подання відомостей щодо діагнозу, передбачуваних процедур, можливих ризиків і переваг лікування дозволяє пацієнту свідомо обирати подальшу терапевтичну стратегію та прийняти зважене рішення, як це наголошено в Універсальній декларації ЮНЕСКО про біоетику та права людини (2005) [10].

Правові аспекти інформованої згоди пов'язані з дотриманням автономії пацієнта та захистом від будь-якої форми тиску чи примусу. Пацієнт повинен мати право вільно погодитися або відмовитися від конкретної медичної процедури, не ризикуючи втратити доступ до подальших медичних послуг чи зазнати дискримінації. Лікар, своєю чергою, зобов'язаний не лише надати повну і зрозумілу інформацію, а й враховувати етичні та правові принципи, які регулюють процес прийняття рішення пацієнтом, як зазначено в Рекомендації CM/Rec(2019)2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту даних, пов'язаних зі здоров'ям (2019) [11].

Конфіденційність медичних даних є ключовим аспектом юридичної відповідальності медичного персоналу та водночас моральним зобов'язанням перед пацієнтом. Недоторканність приватної інформації, захист персональних відомостей від неправомірного розголошення та несанкціонованого доступу мають бути забезпечені юридично, зокрема через норми, що регулюють захист персональних даних у сфері охорони здоров'я. Етична складова передбачає дотримання принципів поваги до автономії, приватності та гідності особи, що сприяє збереженню довіри до медичної системи, як зазначено у керівництві ВООЗ щодо етики та використання цифрових технологій у відстеженні контактів під час пандемії COVID-19 (2020) [12].

Ефективна комунікація в умовах складних деонтологічних ситуацій вимагає врахування широкого спектру культурних, соціально-економічних і когнітивних особливостей пацієнтів. Надаючи медичну допомогу уразливим категоріям, лікар повинен враховувати не лише медичні аспекти, а й контекст життєвої ситуації пацієнта, залучати необхідних фахівців, таких як медичні психологи, соціальні працівники чи юридичні консультанти, що сприяють прийняттю етично обґрунтованих рішень, як зазначено в дослідженні Інституту медицини щодо медичної грамотності та її впливу на прийняття рішень (2004) [13]. Така інтеграція дозволяє знизити ризик непорозумінь, конфліктів та посилити довіру між пацієнтом і медичним персоналом.

Медіація та альтернативні механізми розв'язання конфліктних ситуацій стають особливо значущими, коли позиції лікаря та пацієнта розходяться, а прямий діалог не призводить до консенсусу. Застосування підходів медіації, зокрема залучення незалежних посередників, може допомогти нівелювати емоційну напругу, забезпечити прозоре та справедливе ухвалення рішень і дотримання прав та інтересів усіх учасників процесу, як описано в «Етичному посібнику» Американського коледжу лікарів (7-е видання, 2019) [14]. Створення сприятливих умов для такої взаємодії покращує якість медичної допомоги, підвищує рівень задоволення пацієнтів та знижує ймовірність етичних і правових порушень.

Удосконалення деонтологічних стандартів надання медичної допомоги уразливим категоріям пацієнтів значною мірою залежить від якості професійної освіти та системної підтримки лікарів. Спеціалізовані програми й тренінги з медичної деонтології, доповнені правовими знаннями, сприяють формуванню глибокого розуміння етичних принципів та способів їхньої реалізації в клінічній практиці, як це рекомендовано у керівництві «Good Medical Practice» Генеральної медичної ради (2013) [15]. Ефективна освіта допомагає медичним працівникам відповідально реагувати на етичні дилеми та правові виклики, забезпечуючи дотримання інтересів пацієнта як центральної цінності медицини.

Професійна етика та інституційна культура закладів охорони здоров'я потребують постійного вдосконалення. Наставництво, супервізія та морально-психологічна підтримка медичного персоналу посилюють здатність лікарів діяти згідно з деонтологічними принципами, дотримуватися високих стандартів професійної поведінки та ефективно комунікувати з уразливими групами пацієнтів [16]. Формування атмосфери довіри, взаємоповаги й колективної відповідальності у медичному колективі є запорукою того, що етичні та правові норми застосовуватимуться послідовно та посилюватимуть якість допомоги.

З метою протидії професійному вигоранню, яке може призвести до компромісів у сфері етики й прав пацієнтів, варто впроваджувати заходи для психологічної реабілітації та профілактики стресу серед лікарів, як зазначено в рекомендаціях Федерації медичних рад штатів щодо безперервної медичної освіти (2014) [17] та в дослідженні про професійне вигорання і задоволеність роботою серед лікарів США у порівнянні із загальним населенням (2012) [18]. Це може включати підтримку збалансованості між роботою й особистим життям, можливість консультування та участь у професійних групах самопомоги. Таким чином, комплексний підхід до професійної освіти, моральної підтримки та запобігання вигоранню сприяє створенню сталого фундаменту для дотримання деонтологічних стандартів у практиці надання медичної допомоги уразливим групам.

Оптимізація деонтологічної практики у сфері охорони здоров'я неможлива без налагодження ефективної взаємодії між різними секторами суспільства. Співпраця з соціальними службами, правозахисними організаціями та громадськими об'єднаннями сприяє кращому розумінню специфічних потреб пацієнтів із уразливих груп та формуванню комплексних механізмів підтримки, що поєднують медичні, правові та соціальні аспекти. Така взаємодія дозволяє зменшити бар'єри у доступі до медичних послуг, підвищити ефективність комунікації та сформувати довіру між усіма учасниками процесу.

Інтеграція новітніх технологій, таких як телемедицина, у поєднанні з глобальними трендами в охороні здоров'я дозволяє підвищити якість і доступність медичних послуг навіть у віддалених чи соціально вразливих спільнотах. Використання інноваційних рішень, що базуються на етичних принципах і повазі до прав людини, допомагає лікарям надавати допомогу оперативніше та ефективніше, як зазначено в дослідженні ОЕСР «Empowering the Health Workforce: Strategies to Make the Most of the Digital Revolution» (2020) [19]. Це створює сприятливі умови для впровадження світового досвіду та міжнародних рекомендацій у національну практику.

Стратегічні напрями розвитку деонтологічних підходів у контексті національних і міжнародних викликів мають враховувати економічні, демографічні, екологічні та технологічні зміни. Використання результатів досліджень є ключовим елементом у формуванні ефективної системи охорони здоров'я. Підготовка фахівців, ознайомих з найкращими світовими практиками, забезпечує впровадження сучасних підходів у медичну практику. Розробка довгострокових концепцій, що включають міжсекторальні рішення, дозволяє створити сталу систему охорони здоров'я. Така система здатна ефективно реагувати на нові виклики та захищати права й інтереси пацієнтів, як зазначено у звіті Національної академії медицини «Global Roadmap for Healthy Longevity» (2022) [20].

Висновки. Дослідження підтвердило висунуту гіпотезу, що дотримання деонтологічних принципів у поєднанні з належною правовою регламентацією забезпечує підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги уразливим категоріям пацієнтів. Такий підхід мінімізує ризики порушення прав пацієнтів та сприяє формуванню довіри до системи охорони здоров'я. Теоретичне обґрунтування та аналіз практичних аспектів підтвердили зв'язок між деонтологічним підходом, правовою базою та покращенням клінічних і соціальних результатів для уразливих груп.

Центральними елементами етичної взаємодії між лікарем і пацієнтом є інформована згода та конфіденційність медичних даних. Інформована згода забезпечує право пацієнта на свідомий вибір медичних втручань, а конфіденційність сприяє зміцненню довірливих відносин і дотриманню прав людини. Аналіз показав, що ефективно дотримання цих принципів є можливим лише за умови належної правової регламентації та освітньої підготовки медичних працівників.

Автором зроблено висновок про ключову роль професійних асоціацій та етичних комітетів, які сприяють вдосконаленню медичної практики через розробку стандартів, моніторинг дотримання норм та консультування лікарів. Відтак, необхідна розробка концепцій етико-правового регулювання відносин лікаря та пацієнта, а також міжсекторальна співпраця з соціальними службами та правозахисними організаціями для створення комплексних механізмів підтримки пацієнтів із уразливих груп.

Концепції розвитку етико-правового регулювання відносин лікаря та пацієнта мають враховувати глобальні виклики та орієнтуватися на найкращі світові практики. Забезпечення належної правової бази й етичного підходу є запорукою покращення клінічних результатів і соціального благополуччя пацієнтів.

В процесі професійного навчання медичних працівників рекомендовано впровадження спеціалізованих програм, спрямованих на підвищення знань у сфері етики та права, а також заходів для профілактики професійного вигорання. Інтеграція новітніх технологій, таких як телемедицина, дозволить підвищити доступність і якість медичних послуг, зокрема для соціально вразливих категорій населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хрол Н.В. Етика і деонтологія в медичній психології. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2022. № 20. С. 39–43. URL: <https://doi.org/10.26565/2312-5675-2022-20-06> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Frischhut M., Werner-Felmayer G. A European perspective on medical ethics. *Medicine*. 2020. Vol. 48, no. 10. P. 634–636. URL: <https://doi.org/10.1016/j.mpmed.2020.07.001> (date of access: 10.12.2024).
3. Principles of Biomedical Ethics. Oxford University Press, 2019. 512 p.
4. Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації в редакції 2017 року. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_001#Text (дата звернення: 10.12.2024).
5. WMA International Code of Medical Ethics. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20100428131219/http://www.wma.net/en/30publications/10policies/c8/index.html> (date of access: 10.12.2024).
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 10.12.2024).
7. Європейська Хартія Прав Пацієнтів в Україні. *Центр громадського здоров'я України | МОЗ*. URL: <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf> (дата звернення: 10.12.2024).
8. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text (дата звернення: 10.12.2024).
9. UN Economic and Social Council, General Comment No. 14: *The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12 of the Covenant)*, E/C.12/2000/4, UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), 11 August 2000. Retrieved from <https://www.refworld.org/legal/general/cescr/2000/en/36991> [Accessed 10 December 2024].
10. UNESCO. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights // *UNESCO Digital Library*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146180> (date of access: 10.12.2024).
11. Council of Europe. Protection of Health-Related Data: Recommendation CM/Rec(2019)2. *Council of Europe Digital Library*. URL: <https://edoc.coe.int/en/international-law/7969-protection-of-health-related-data-recommendation-cmrec20192.html> (date of access: 10.12.2024).
12. World Health Organization. Ethical considerations to guide the use of digital proximity tracking technologies for COVID-19 contact tracing. *WHO Publications*. URL: <https://www.who.int/>

- publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Ethics_Contact_tracing_apps-2020.1 (date of access: 10.12.2024).
13. Institute of Medicine. Health Literacy: A Prescription to End Confusion. *The National Academies Press*. URL: <https://doi.org/10.17226/10883> (date of access: 10.12.2024).
  14. American College of Physicians. Ethics Manual: Seventh Edition. *Annals of Internal Medicine*. 2019. Vol. 170. P. S1–S32. DOI: <https://doi.org/10.7326/M18-2160>.
  15. Good Medical Practice. *UBMS Medical School*. URL: https://medvle.buckingham.ac.uk/pluginfile.php/479/mod_resource/content/1/GMP_2013.pdf_51447599.pdf (date of access: 10.12.2024).
  16. WMA - The World Medical Association-WMA Statement on Physicians Well-Being. *WMA – The World Medical Association – The World Medical Association*. URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-statement-on-physicians-well-being/> (date of access: 10.12.2024).
  17. Continuing Medical Education. *Federation of State Medical Boards*. URL: <https://www.fsmb.org/siteassets/advocacy/key-issues/continuing-medical-education-by-state.pdf> (date of access: 10.12.2024).
  18. Shanafelt T.D., Boone S., Tan L., et al. Burnout and satisfaction with work-life balance among US physicians relative to the general US population. *Archives of Internal Medicine*. 2012. Vol. 172, No. 18. P. 1377–1385. DOI: <https://doi.org/10.1001/archinternmed.2012.3199>.
  19. OECD. Empowering the Health Workforce: Strategies to Make the Most of the Digital Revolution. *OECD Health Policy Studies*. Paris: *OECD Publishing*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/bc6de2e9-en>.
  20. National Academy of Medicine. Global Roadmap for Healthy Longevity. *The National Academies Press*. Washington, DC, 2022. DOI: <https://doi.org/10.17226/26144>.